

Poznámky k nálezu tulipánovitého poháru michelsberské kultury z Neštěmic, okr. Ústí nad Labem

Miroslav Dobeš

1. ÚVOD

V prostředí českého časného eneolitu se prvky michelsberské kultury objevují poprvé v období mladší, resp. pozdní jordanovské kultury, přičemž jejich prokazatelný výskyt je spojován zejména s tulipánovitými poháry. K typologicky nejstarším formám se řadí i nález z Neštěmic, který sice již byl publikován, přetištěna byla ovšem pouze fotografie tehdy nedostupného artefaktu (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989*, 45, 52, obr. 11:7). Nedávno se jej však podařilo identifikovat v laténské sbírce Národního muzea, čili mohlo být přistoupeno k jeho kresebné dokumentaci.¹ Předmětem následujícího textu je tak jeho podrobné typologicko-chronologické vyhodnocení v kontextu stávajících systematik dané kultury (*Lüning 1968; Höhn 2002*), spolu s detailním popisem nálezových okolností a historie naleziště, včetně pokusu o rekonstrukci původní podoby lokality, v současné době značně poničené novodobými industriálními zásahy.

2. LOKALITA

Naleziště se nachází severně od Ústí nad Labem, na levém břehu řeky mezi Neštěmicemi a Veselím, na dnes již silně pozměněném terasovém ostrově. Ten byl vytvořen meandrující řekou v mladším pleistocénu v menší kotlině zahrnující kromě částí výše uvedených katastrů ještě intravilán a nížinnou partii obvodu

Obr. 1. Neštěmice, okr. Ústí nad Labem. Výsek z 2. vojenského mapování, listu W-4-I (© 2nd Military Survey, Austrian State Archive, © Laboratoř geoinformatiky UJEP), se zanesením polohy časně eneolitického objektu č. 42 (hvězdička).
Mapový podklad upravila B. Hružová

¹ Za identifikaci poháru a jeho zpřístupnění k dokumentaci autor děkuje Pavlu Sankotovi.

obce Mojžíř. Neštěmická kotlina je na severozápad, směrem do vnitrozemí, ohraničena prudkými svahy Českého středohoří a při Labi uzavřena jeho výběžky – na východě za Veselím Kozím vrchem a na jihozápadě u Krásného Března ostrožnou Kanon, jinak menším hradištěm s doloženým osídlením lužickým a raně středověkým.²

Lokalita byla dlouhodobě devastována, počínaje výstavbou železnice do Drážďan, uvedenou do provozu v roce 1851, dále rozsáhlou těžbou šterkopiskou, zřízením cukrovaru a posléze hlavně továrnou na výrobu sody s nedalekou výsypkou, navršenou z jejího výrobního odpadu (tuto podobu naleziště zachycuje podrobně např. již vojenská topografická mapa Topo S-1952, list M-33-41-C-c-4, tištěný v roce 1964, viz <http://historickemapy.cuzk.cz>). Podle stávajících mapových podkladů je původní terénní situace nerekonstruovatelná, proto bylo pro potřeby článku využito snímku 2. vojenského mapování z poloviny 19. století, kde je s výjimkou trasy železnice zachován ještě původní reliéf (obr. 1).³

Terasový ostrov oválného tvaru, který původně dosahoval délky 600 a šířky až 200 m, byl delší osou orientovaný souhlasně s tokem řeky. Jeho složení sestávalo, stejně jako u ostatních teras mladopleistocenního stáří, z šedohnědých, středně až jemnozrnných křemičitých písků (*Quarzsand*) s plátky světlé slídy, zřetelně se odlišujících (*scharf abgrenzt*) od okolních holocenních nivních náplav (*Hibsch* 1903, 117–119; *Hibsch* 1926, 116–117).⁴ Jeho parametry a vztah k okolí jsou dobře vidět na geologické mapě 1:25 000, publikované v roce 1902 Josefem Emanuelem Hibsem ve Vídni (*Geologische Karte des Böhmisches Mittelgebirges. Blatt V. Umgebung von Grosspriesen*; reprint viz *Čejchanová – Cajz eds.* 2009, příloha 6). Temeno terasového ostrova, vedeného v literatuře pod názvy „Ostrov/Am Insel“ či „In den Böden“,⁵ se nacházelo, soudě podle průběhu vrstevnic pokrývajících neporušené části terénu v 2. polovině 20. století (viz zmíněný list M-33-41-C-c-4), v nadmořské výšce 140 metrů, tj. 8 až 9 metrů nad stávající hladinou Labe; převýšeno bylo i nad dnes již zaneseným a zavezeným slepým ramenem, které se k „Ostrovu“ obloukem přimykalo od severozápadu.

Stávající převýšení nad hladinou Labe přirozeně neodpovídá situaci kolem roku 4000 BC, kam lze zhruba tulipánovitý pohár datovat (viz níže). Podle pozorování na českém středním toku Labe a saském úseku řeky směrem k Pirně (souhrny s další literaturou viz *Dreslerová* 2008; *Zeman – Růžičková – Adamová* 2009; *Torke* 2013, 379–392) je zřejmé, že i v holocénu se jeho koryto zejména v závislosti na klimatických poměrech buď zahlubovalo (spíše teplejší období), nebo zanášelo (spíše chladnější období), přičemž docházelo i k tvorbě holocenních teras.⁶ Nejhlubšího zářezu dna dosáhlo právě někdy na konci 5. tisíciletí př. n. l. (*Dreslerová* 2001, 48–50, Fig. 6:2; *Torke* 2013, 381, Abb. 16–17). V okolí Neštěmic nejsou příslušná data k dispozici, u Pirny se předpokládá pozice dna minimálně o dva metry níže než dnes (*Torke* 2013, 381), michelsbersko-baalberské nálezy z Borku u Mělníka z ca 39.–38. stol. př. n. l. pocházejí z hloubky 4–7 m pod povrchem současné nivy (*Dreslerová* 2008, 3; dle ústní informace autorky tedy ca 2–3 m pod současnou úrovní hladiny Labe). Pro hluboce zařízlý tok Labe mezi Ústím a Děčínem je v tomto ohledu limitní mocnost pleistocenních/holocenních šterkopiscitých náplav, které byly zjištěny při zakládání železničního mostu mezi Děčínem a Prostředním Žlebem. Jejich síla tam činí 9,75 až 10,25 m, přičemž nasedají na druhohorní pískovcovou desku – není ovšem zřejmé, zda bylo nejnižší úrovně labského dna dosaženo až v holocénu či již dříve v pleistocénu, ze složení redeponovaného a tudíž smíšeného materiálu nelze jejich stáří spolehlivě odvodit (*Hibsch* 1926, 122).

Hladina Labe u Neštěmic tedy byla v diskutovaném období téměř jistě níže než dnes, otázkou ovšem zároveň zůstává, zda byl terasovitý ostrov oddělen ramenem Labe od přiléhajícího terénu či nikoliv. K proměnám údolí nepochybně docházelo i po vyznění časné eneolitických aktivit při následném střídání erozních a sedimentačních pochodů v labské nivě (literatura viz výše). Stáří usazenin ve slepém rameni bohužel není známo, pro dané období tak lze připustit obě varianty, jak existenci ostrova uprostřed meandrujícího toku, tak jeho propojení s labským levobřežím.

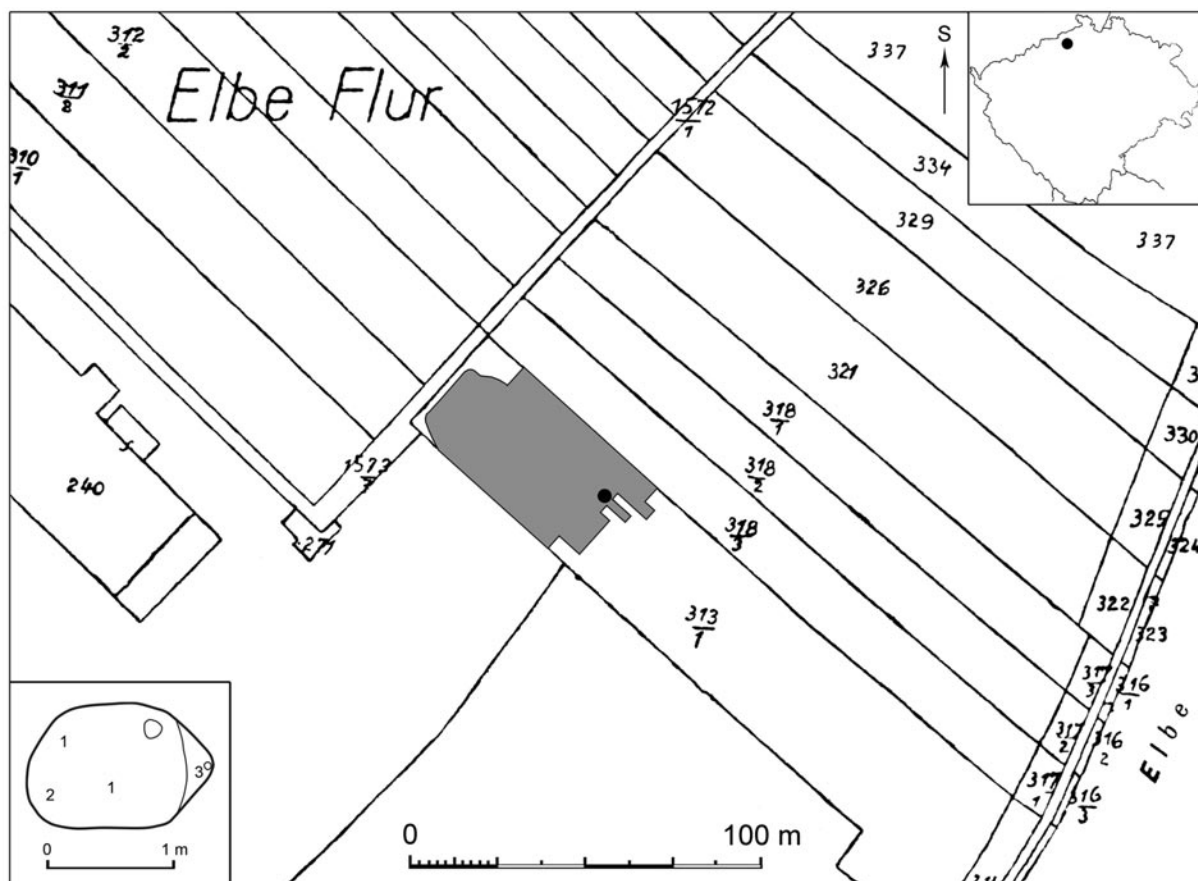
² Viz čj. 1599/87 v archivu Archeologického ústavu AV ČR, v. v. i., shrnující výsledky záchranné akce Františka Gabriela z roku 1980.

³ Za poskytnutí elektronického podkladu uvedené mapy je autor zavázán Vladimíru Brůnovi z Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

⁴ Na současnou geologickou mapu v měřítku 1:50 000 (list 02-41 Ústí nad Labem, v digitální podobě dostupný na www.geology.cz) je terén veden v kategorii holocenních nivních sedimentů.

⁵ Viz např. popis situace v dokumentu čj. 3805/46 v archivu Archeologického ústavu AV ČR, v. v. i.

⁶ V současném teplotně příznivém úseku po skončení malé doby ledové lze opět pozorovat prohlubování labského dna – u Drážďan se koryto zahloubilo mezi léty 1827 a 1940 o 134 cm. Kromě klimatických příčin však v tomto ohledu má jistě vliv i regulace řeky a bagrování jejího dna (*Torke* 2013, 383).

Obr. 2. Neštěmice, okr. Ústí nad Labem. Výsek z katastrální mapy se zákresem plochy výzkumu Národního muzea z let 1936–1937 (šedým tónem) a vyznačením polohy (bod) a vzhledu (výsek vlevo dole) časně eneolitického objektu č. 42. Podle Mähling 1944b, Abb. 4 a terénní dokumentace uložené v Národním muzeu.

Sestavil M. Dobeš, upravila B. Hružová

3. POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE

Fragmenty tulipánovitého poháru (*obr. 3:1*) byly objeveny při výzkumu Národního muzea v roce 1937, který provedl v pískovně na parcele 313/1 Bedřich Svoboda. Jmenovaný plynule navázal na akci Jiřího Neustupného z předchozího roku, realizovanou na témže pozemku (*obr. 1 a 2*). V obou sezónách byly zjištěny převážně žárové hroby z doby halštatské až laténské, není proto divu, že objekt č. 42, ve kterém se rozvlečené střepy poháru našly, byl zpočátku vyhodnocen obdobně (srv. text vztahující se k č. 67971 v inventáři Národního muzea a dikci nálezové zprávy;⁷ první literární zmínka o výzkumu viz *Streit 1938*).

Nepřavidelně oválný objekt č. 42 byl v úrovni skrývky podle nálezové zprávy „dán tmavěji zbarvenou hlínou v žlutém rostlém písku“. Dle terénní dokumentace činila délka jámy ca 150, šířka 100 a max. hloubka 25 cm. „Vlastní hrobová nádoba byla roztahána, rovněž i dva kameny v hrobě nalezené jistě již změnilly své původní místo. U střepů, které pravděpodobně zůstaly *in situ*, byl nalezen přepálený kamenný nožík (v bodě 1, patrně *obr. 3:2*), v bodě 2 dva železné zlomky“. Pozice nálezů není z dokumentace zcela zřejmá (srv. uvedený text se skicou objektu č. 42 na *obr. 2* vlevo dole), výskyt železných fragmentů problematizuje rovněž uzavřenost celku.

Torzo poháru sestává z 21 zlomků o tloušťce ca 7 mm, nevýrazně ostřených pískem a kamínky. Jeho vyhlazený povrch se stopami leštění barevně kolísá od okrového až k tmavě hnědému odstínu. Okraj poháru se nezachoval, výška torza tak dosahuje 175, max. šířka výdutě 158 a výška těla 140 mm. Minimální šířka, v úrovni přechodu hrdla a plecí, činí 140 mm. Spodek poháru je částečně dosádrován. Předmět je uložen v NM v Praze pod inv. č. 67971 (*obr. 3:1*).

⁷ Uložena v oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea v Praze.

Spolu s ním byla nalezena přepálená čepelka o délce 23 mm (inv. č. 67969, obr. 3:2), s výhradami je k celku řazena další čepelka, dlouhá 28 mm (inv. č. 67984, obr. 3:3). Zlomky železa zmíněné v náleзовé zprávě nejsou v inventáři uvedeny. Pro úplnost je třeba dodat, že další nález štípané industrie, čepelka o délce 43 mm, pochází z pozdně halštatského žárového hrobu č. 30 (inv. č. 67936, *Mähling 1944a*, 43–43; *Mähling 1944b*, 244, Taf. 31:8) – jiné artefakty, které by mohly spadat do časného eneolitu, nebyly při výzkumu objeveny.⁸

4. NÁLEZ V KONTEXTU MÍSTNÍHO PRAVĚKÉHO A RANĚ STŘEDOVĚKÉHO OSÍDLENÍ

V Neštémické kotlině (její geografické vymezení viz kap. 2) lze ojedinělými nálezy doložit stopy osídlení již v neolitu, o čemž svědčí kamenný sekeromlat přechovávaný ve Vídni (Naturhistorisches Museum, inv. č. 40259, *Simbriger 1934*, 46), bohužel bez bližší lokace. Stejnému období, případně eneolitu, patří další kamenné předměty z pískovny Franze Ritschela na katastru Mojžíře (*Budinský 1977*, 40; *Cvrková 1984*, 22). Trvalejší osídlení od počátků neolitu nevylučují ani příznivé přírodní podmínky, umocněné výskytem spraší. Geologická mapa 1:50 000, list 02-41 Ústí nad Labem (dostupná na www.geology.cz), identifikuje tyto hlíny v intravilánu Mojžíře a jeho bezprostředním okolí, v terénu se vcelku příznivým sklonem svahu ca 4–5°. Výskyt sprašových slupek zřejmě nelze počátkem holocénu zcela vyloučit i na samotném terasovém ostrově, mohly být odstraněny až následnými vícečetnými erozními pochody (viz *Dreslerová 2008*; *Zeman – Růžičková – Adamová 2009* a níže uvedené důsledky povodně z roku 1845).

Z eneolitu kromě popsaného tulipánovitého poháru bezpečně pocházejí dva artefakty kultury se šňůrovou keramikou, v obou případech typické sekeromlaty. Jeden z nich je lokalizován pouze v rámci neštémického katastru (*Buchvaldek – Cvrková – Budinský 1987*, 124, obr. 11), druhý byl roku 1846 zakoupen Národním muzeem spolu s popovodňovými nálezy z terasového ostrova, nebyl ovšem nikdy evidován, čili ve sbírkách jej nelze identifikovat. Podle skici a popisu se řadí k fasetovaným sekeromlatům, včetně použité suroviny („ein klingsteinerner Streithammer“, blíže viz *Sklenář 1974*, 15 a obr. na str. 14, položka č. 27; *Sklenář 2011*, 207, tab. XI:2/27). Oba sekeromlaty, tj. typické hrobové přídávky, lze nejspíše interpretovat jako poslední pozůstatky po (mohylovém) pohřebišti situovaném právě v pojednávané lokalitě.

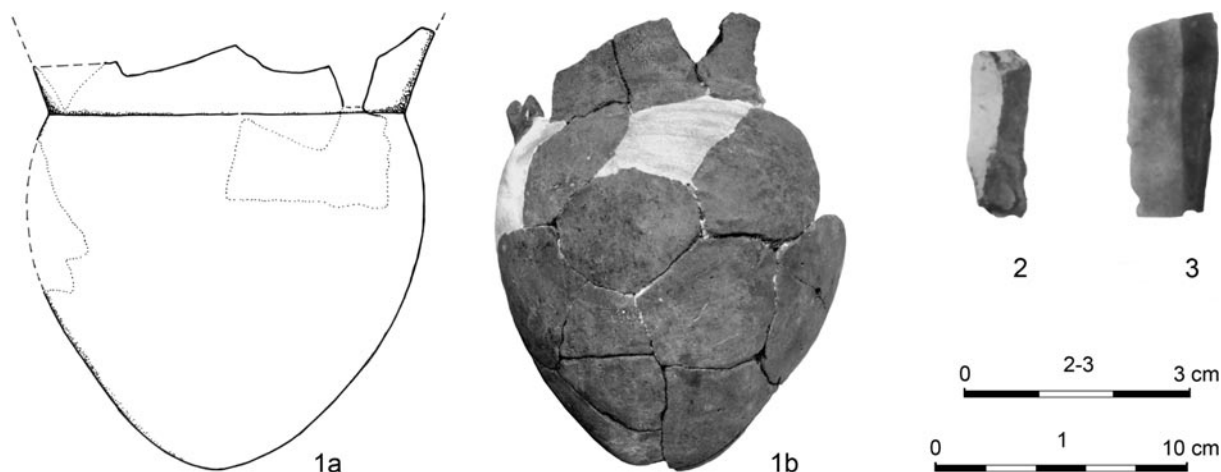
Další indicií k neolitickému a eneolitickému sídlení/pohřívání v místě může být velmi častý výskyt štípané industrie v lužických a podmokelských sídlištních objektech (obj. 3, 14, 16, 19, 24, 28, 32, 54, 56, 62; *Cvrková – Waldhauser 1975*, 230, 234–235, 238–239, 241, 249–250, 252, tab. 28:30, 31:34), prozkoumaných v tehdejší pískovně JZD v severovýchodní části terasového ostrova na ppč. 326, 329, 334 a 337 (viz obr. 2).

Staršímu pravěku patří ještě střepy únětické kultury z Ritschelovy pískovny v Mojžíři (*Budinský 1977*, 40), vedené původně jako lužické (*Simbriger 1934*, 46).

Do dějin české archeologie se ovšem Neštémice zapsaly nejvýrazněji jako lokalita z mladší doby bronzové až doby laténské, v důsledku přírodní katastrofy, která postihla Čechy na jaře 1845. Na konci roku 1844 udeřily holomrazy, zem tudíž silně promrzla, a na ni v prvních měsících následujícího roku napadlo někde i přes jeden sáh sněhu (1 český sáh = 1,793 metru). Voda v řekách promrzla místy až do hloubky jednoho metru, přičemž tato masa se spolu s tající vodou a příkrmována souběžnými srážkami dala do pohybu koncem března po výrazném a kalendářně opožděném oteplení. V Děčíně kulminovalo Labe 30. března při hladině zvýšené oproti normálu o deset metrů (snad až 10,30 m), podobnou hodnotu tedy lze předpokládat i pro Neštémice. V Čechách tehdy bylo kromě jiného zničeno značné množství domů, v některých případech celé vesnice (Kly, Tuhaň, Píšťany ...; podrobné informace k povodni viz *Kakos – Kulasová 1995* a *Kotyza – Cvrk – Pažourek 1995*, 136–139).

V Neštémicích se tehdy celý terasový ostrov ocitl pod vodou, přičemž prudký tok Labe tam z jeho povrchu odnesl ornici a odkryl tak převážně lužické žárové hroby, jež se staly po opadnutí vody vítaným zdrojem krátkodobé obživy pro některé místní podnikavce. Nálezy z Neštémic (někdy uváděné pod katastry Mojžíře či Veselí) se dostaly až do Saska a Pruska, několik souborů zakoupilo rovněž Národní muzeum, v tom i výše uvedený fasetovaný sekeromlat (*Hralová 1974*; *Sklenář 1974*; *Sklenář 2000*, 94–102; *Bouzek – Koutecký 2000*, 42–46, Pl. 28–34).

⁸ Zlomek držadla hliněné lžičky, publikovaný dříve v kontextu s pohárem (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989*, 45, obr. 11:6), může chronologicky souviset až s laténským obdobím. Hliněné lžice (stejně jako talíře) se totiž opakovaně vyskytují též ve výbavě žárových hrobů podmokelské skupiny (*Mähling 1944b*, 185–186; *Spehr 1999*, 105).

Obr. 3. Neštěmice, okr. Ústí nad Labem. Nálezy z obj. č. 42, prokopaného B. Svobodou v roce 1937. 1 tulipánovitý pohár, 2–3 štípaná industrie. Kresba M. Dobeš a J. Unger (1a), foto archiv Archeologického ústavu AV ČR, v. v. i., č. FP000047327 (1b) a Mähling 1944b, 243, Taf. 27:2,4 (2–3)

Přesnější lokalizaci lužického pohřebiště na vyvýšenině lze dovodit jednak z popisu situace jedním z pamětníků události, jednak z polohy rámcově současného sídliště, které by se s ním mělo územně vylučovat. První z indicií poskytuje pasáž dopisu mojžířského faráře Antona Weinbergera Václavu Hankovi ze dne 8. května 1845, ve kterém jsou jako zdroj nálezů označeny parcely sedláků Köchera a Jägera (viz Sklenář 2011, 204).⁹ Podle zhruba souvěké indikační skici stabilního katastru z roku 1843 (viz <http://historickemapy.cuzk.cz>) patřily uvedeným sousedícím parcely 309 a 313 (částečně viz obr. 2, ppč. 309 se přimykala k ppč. 313 od jihozápadu, v linii se šířkou shodnou ppč. 310/1) a dále k jihozápadu díly 292 (Köcher) a 276 (Jäger). V severovýchodní části terasové vyvýšeniny nejsou jako vlastníci zaznamenáni (s výjimkou Köcherova menšího trojúhelníkovitého pole na ppč. 348 při labském břehu), ani dále na přilehlé části katastru Mojžíře. V uvedeném směru však bylo v 50. letech minulého století prozkoumáno na parcelách 326, 329, 334 a 337 již zmíněné lužické sídliště (Cvrková – Waldhauser 1975, 227–260, tab. 24–33; k lokaci polohy viz obr. 2 v tomto příspěvku) – lze tedy předpokládat, že osídlení se v mladším pravěku (srv. též situaci v době laténské, viz níže) koncentrovalo v severovýchodní polovině terasové vyvýšeniny a pohřební areál (areály) v jeho jihozápadním zbytku. Není bez zajímavosti, že s popisovaným rozsahem zničeného lužického pohřebiště (v uvedeném dopise A. Weinbergera je jeho rozloha odhadována na 100 kroků délky a 60 kroků šířky, v rukopisném dokumentu F. Beneše na plochu 200 × 100 kroků, úplné texty viz Sklenář 2011, 204–206, položky c a h) víceméně koresponduje výměra zmíněných sousedících parcel 309 a 313 (délka 200 a šířka 60 m).

Mladší hrobové nálezy, tj. pozdně halštatské až laténské/podmokelské, byly prozkoumány v letech 1936 a 1937 pracovníky Národního muzea (J. Neustupný, B. Svoboda) v pískovně továrny na sodu (Solvay, později TONASO), založené v severozápadní části pozemkové parcely 313, patřící předtím zmíněnému sedláku Köcherovi (obr. 2, plocha výzkumu vyznačena šedým tónem; k akci blíže viz nálezová zpráva citovaná v kap. 3, dále Streit 1938; Mähling 1944a, 36–45, Taf. 1–20, pozn. 4 na str. 20–21; Mähling 1944b, 12, 104–123, Taf. 26–31, Plan 3).¹⁰ Na vyvýšenině se dle popisu nacházely z valné části již na mírném svahu exponovaném k zázemí (Mähling 1944a, pozn. 4 na str. 20–21, zde srv. obr. 1 a 2), i tak byly často silně rozrušené (povodní z r. 1845, resp. vzápětí následujícím rabováním nálezů?). Větší vzdálenost od řeky a příznivější terénní situace snad zapříčinily, že se vůbec dochovaly pod úrovní terénu, na rozdíl od lužických hrobů, které se patrně dle souvislostí mohly rozkládat na terasovém ostrově již na mírném svahu směrem k Labi, zřejmě podstatně hůře postiženém popsanou povodní. Sídlíšní objekty podmokelské skupiny, chronologicky odpovídající části žárových hrobů prokopaných

⁹ „Nach der heuer zu Ende März sich ereigneten furchtbaren Elbüberschwemmung aber, welche den Ackerboden von den unmittelbar am Strome liegenden Ufersäumen der Sandfelder hinweggeführt, kamen dort auf den Besitztheilen der Landwirthe Köcher und Jäger, in reihen- und kreisförmigen Nestern beisammen im Sande stehend, alte irdene Töpfe von verschiedener Gestalt und Größe zum Vorschein, die von den unkundigen Landleuten, welche zuerst hinkamen, mit den Füßen zerstoßen und mit den Hacken zerschlagen wurden.“

¹⁰ Není vyloučeno, že jde o tutéž pískovnu, odkud pocházejí laténské a podmokelské nálezy z počátku 20. století, uložené v teplickém muzeu (Böhmová pískovna, Budinský 1977, 40–41).

pracovníky Národního muzea, byly identifikovány při výzkumu výše uvedeného lužického sídliště (Waldhauser 1976), vzdáleného ca 100–200 m severovýchodně od pohřebiště (viz obr. 2).

Archeologickými prameny je na „Ostrově“ doložen i raný středověk. Sídlištní nálezy, datované do středohradištního období, opět pocházejí z již několikrát zmíněné pískovny JZD (Cvrková – Waldhauser 1975, 258, tab. 26:6–7, 31:12–16). V lokalitě bylo zjevně narušeno i o něco mladší pohřebiště, o čemž svědčí několik relací. V terénní dokumentaci Národního muzea k výzkumu z let 1936–37 (tj. na ppč. 313/1, obr. 2) je poznamenáno, že v sondě X byly u hrobu 45 nalezeny kosti a střepy z rozrušených hradištních hrobů. K témuž místu se s vysokou pravděpodobností vztahuje zpráva R. von Weinzierla o nálezku kostrových hrobů, orientovaných východ–západ, v pískovně vzdálené ca 500 m východně od cukrovaru (ten stál při labském břehu zhruba v místech dnešního přístavu).¹¹ Dané lokalitě téměř jistě patří i nález bronzové záušnice (a přeslenu) z kostrového hrobu, objeveného v roce 1899 v poloze „Böden“ (Cvrková 1984, 23), čili na pojednávaném terasovém ostrově, a snad i obdobný artefakt vyobrazený L. Niederlem (Niederle 1894, pozn. 1 na str. 194, Fig. 265). Je tedy zřejmé, že jihovýchodní část terasového ostrova, místo (mohylník?) využívané k pohřbívání patrně již od sklonku eneolitu (viz výše uvedený nález sekeromlatu šňůrové keramiky), ne-li dřívě, sloužilo tomuto účelu též v době hradištní.

4. TYPOLOGICKÉ A KULTURNĚ-CHRONOLOGICKÉ VYHODNOCENÍ TULIPÁNOVITÉHO POHÁRU

Na přítomnost neolitických/eneolitických nálezů v mase pozdně halštatských až laténských/podmokelských artefaktů z výzkumu Národního muzea poprvé upozornil W. Mähling (1944a, 36).¹² V pozdější práci upřesnil jejich dataci a označil je za michelsberské (Mähling 1944b, 106).¹³ Kromě nálezů z objektu 42 (obr. 3), resp. intruze štípané industrie z obj. 30 (Mähling 1944b, 244, Taf. 31:8), se však v materiálu uloženém v NM ani ve fotodokumentaci v archivu Archeologického ústavu v Praze nepodařilo nalézt další artefakty, které by bylo možné datovat obecně do eneolitu. Jediným relevantním zástupcem tohoto období tak zůstává citovaný tulipánovitý pohár.

Do kontextu michelsberských tvarů jej poprvé zařadil M. Zápotocký, který ho typově ztotožnil s archaickými formami, konkrétně s Lüningovým typem 2, příznačným pro stupeň II dané kultury. V té době šlo, s výjimkou problematických tvarů z Ústí nad Labem a Kazína (kú. Jíloviště), o jediný spolehlivý nález daného horizontu v Čechách (Lüning 1968, 22–24, 294–296, 344, Beilage 5 a 7; Zápotocký – Černá – Dobeš 1989, 45–46, 52, obr. 11:7). Torzovitost poháru bohužel brání jeho zařazení v systému B. Höhnové, který je založen hlavně na vyhodnocení dvou indexů, a sice poměru šířky ústí k maximální šířce spodku nádoby, resp. šířky ústí k výšce hrdla tvaru. Podle srovnání se zbylými českými archaickými tulipánovitými poháry se však zdá, že se typologicky vsouvá mezi jedince z Vliněvsí a Kel (srv. obr. 3 a 4).¹⁴ Pohár z Vliněvsí poměrem šířky ústí k max. šířce těla (index o hodnotě 1,17–1,25) spadá na rozhraní položek T1A a T2A, poměrem šířky ústí k výšce hrdla (naměřen index $\pm 4,0$) formě T1B, tj. do seriačních intervalů 2a až 2c. Typologicky vyvinutější exemplář z Kel podle prvního indexu (1,45) odpovídá formě T2A, podle druhého (2,9) množině T2B, čili seriačním intervalům 2c–3b (Höhn 2002, 156–164, 170–171, Abb. 163). Seriační intervaly B. Höhnové v zásadě odpovídají Lüningově systematice, tj. pohár z Vliněvsí stupni II a tvar z Kel jeho konci a starší fázi stupně třetího (Höhn 2002, 170–171). V tomto kontextu by se tedy exemplář z Neštěmic typologicky ocitl někde na rozhraní obou zmíněných stupňů michelsberské kultury.

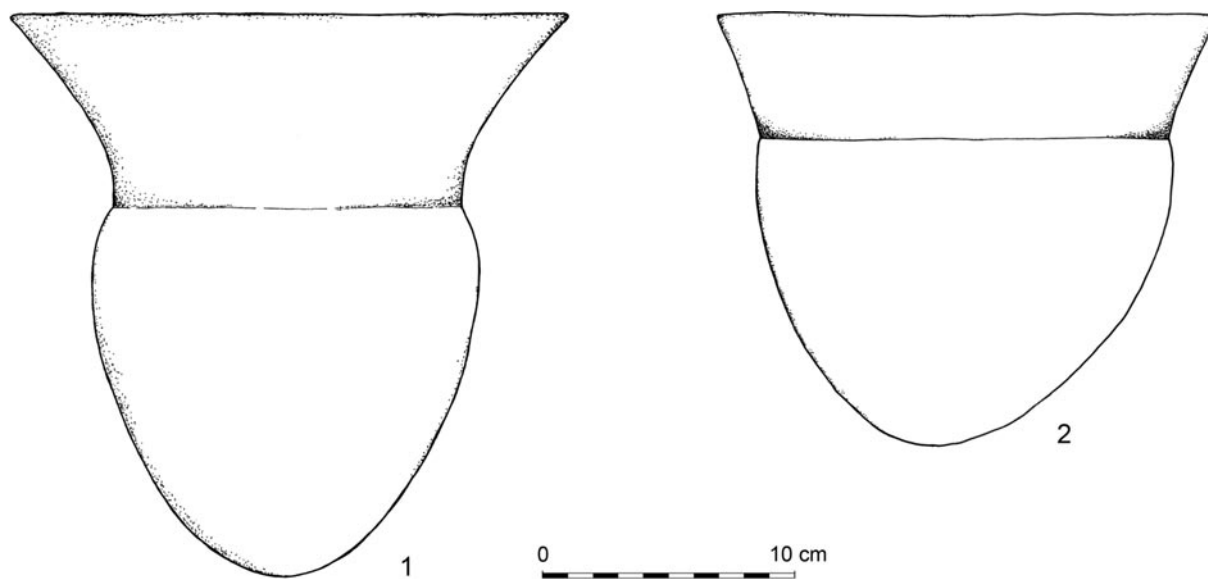
Tulipánovité poháry přirozeně automaticky nedokládají její prezenci v Čechách v tvarovém spektru, jak je známe na západ od našich hranic (Lüning 1968; z novější literatury pramenné povahy např. Seidel 2008). Neštěmický pohár se vzhledem k absenci typově relevantních souvisejících artefaktů pohybuje v poloze ojedinělého nálezku, jeho kulturní kontext je tak nejasný. Za stávajícího stavu výzkumu je tomu

¹¹ „Pater Bèlik fand in der auslaufenden Sandgrube 1897 7 Skelettgräber, W–O orientiert, Schädel im Osten, ohne Beigaben, meist mit einem Steine unter dem Kopfe“ – citace z prepisu Weinzierlových Fundprotokolle, str. 164–165, uložených v archivu ÚAPPSZČ v Mostě.

¹² „Einzelne, als Gräber gedeutete Gruben gehören einer neolithischen Siedelung an. Auch diese Funde befinden sich im Landesmuseum Prag.“ Jako „neolitický“ je ovšem v příloženém plánu označen pouze objekt 42, ze kterého pochází tulipánovitý pohár.

¹³ „Einzelne als Gräber gedeutete Gruben gehören einer neolithischen Siedlung an, die der Michelsberger Kultur zuzuschreiben ist.“

¹⁴ Za zpřístupnění kelského poháru ke kresebné dokumentaci autor děkuje Aleně Veselé z mělnického muzea, kde je uložen pod inv. č. Pr 29958.

Obr. 4. Další archaické tulipánovité poháry z Čech. 1 Kly, okr. Mělník; 2 Vliněves, okr. Mělník.
Kresba M. Dobeš a J. Unger

obdobně i u kelského poháru (obr. 4:1), který byl objeven bez doprovodného materiálu na dně časně eneolitického příkopovitého ohrazení (Gojda et al. 2002; Zápotocký 2002). K interpretaci kulturního kontextu typologicky starších exemplářů tulipánovitých pohárů v Čechách tak v současné době může přispět pouze typově velmi archaický exemplář z Vliněvsí (obr. 4:2), který byl v lokalitě nalezen rovněž na dně příkopu, provázený ovšem zlomky mladší jordanovské kultury. Příslušné datování v lokalitě podporují i dvě radiouhlíková data z kosterního materiálu rovněž ze dna příkopu, která spadají s vysokou pravděpodobností do 41. stol. BC (Dobeš et al. 2016).

Tvarově pokročilejší tulipánovitý pohár z Neštěmic by v tomto světle tedy mohl být o něco mladší, čili až na úrovni pozdní jordanovské (schussenriedské) kultury, podle dendrodat z hornošvábských schussenriedských nalezišť zhruba ze 40. století BC (Billamboz 1998; Strobel 2000, 212; Billamboz 2005). Chronologickou pozici starší michelsberské kultury, tedy stupňů I až III, před rok 3900 BC podporují i další okolnosti, zejména ojedinělé importy a podobnost keramiky stupně MK III s nálezy z dendrodatované lokality Hornstaad-Hörnle IA (3917–3902 BC, viz Schlichtherle 1990; Billamboz et al. 2006), stejně jako datování kontaktních nálezů mladší michelsberské keramiky na Bodamském jezeře.¹⁵ Obdobné chronologické umístění do 40. stol. BC (a pozdně jordanovský kontext) lze očekávat i u tulipánovitého poháru z Kel.

5. ZÁVĚR

Z výše uvedeného je zřejmé, že tulipánovitý pohár s velkou pravděpodobností představuje (resp. spolu s početnými intruzemi štípané industrie v mladších situacích) poslední stopu po možná poměrně rozsáhlém sídlišti, které mohlo být na terasové vyvýšenině v časném eneolitu založeno. Střídání následných erozních a sedimentačních pochodů pak mohlo v kontextu podobných povodní, jako byla ta v roce 1845, téměř zcela zničit jeho původní archeologizovanou podobu. V labské průřevě lokalita představuje jedno z mála míst, které bylo mimořádně vhodné k sídlení z mnoha ohledů, ať již šlo o strategickou polohu na místě zřetelně vyvýšeném nad vodní hladinou, možnosti obživy jak z Labe tak přilehlého zázemí se sprašovými půdami i poměrně značnou rozlohu terasového ostrova (ovál o rozměrech zhruba 600 × 200 m). Vyloučit v tomto ohledu nelze ani přítomnost typického časně eneolitického příkopovitého ohrazení, která byla v Čechách zachycena v různých terénních konfiguracích a velikostech ve více než deseti případech (detaily a soupis viz Dobeš et al. 2016).

Výskyt archaického tulipánovitého tvaru při českém dolním toku Labe navíc ve světle starších i novějších středoněmeckých nálezů (ohrazení v Urbachu v jižním podhůří Harcu: Walter et al. 2007; nálezy

¹⁵ Lahve s hustě vrtaným prstencem při oblém dně (*Ösenleistenflaschen*), příznačné pro stupeň MK IV, jsou na Bodamském jezeře dendrochronologií fixovány do 39. století př. n. l. a typicky zdobené mísy (*Knickwandschüsseln*) pátého stupně (tj. českého baalbersko-michelsberského horizontu KNP) na konec 39. a do 38. stol. př. n. l. (Matuschik 2010).

z jeskyně v Rübelandu: *Behrens 1969*; množství ohrazení, potenciálně též časně eneolitického stáří, zjištěných leteckou prospekci: *Schwarz 2003*; *Schwarz 2005*) naznačuje i alternativní cestu, kudy k nám mohly proudit prvky spojované s michelsberskou kulturou. Kromě trasy vedoucí Pomoháním a Poohřím (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989*, 53), případně jihozápadní spojnicí směřující z Francké Alby přes Horní Falc a Plzeňsko do středních Čech (*Dobeš – Metlička 2014*, 104–105), tak lze uvažovat i o komunikačním propojení s michelsberskou oikumenou v Sasku-Anhaltsku, Dolním Sasku a Durynsku, ve kterém by Labe hrálo podstatnou roli.

LITERATURA

- Behrens, H. 1969*: Gibt es eine mitteldeutsche Gruppe der Michelsberg-Kultur?, *Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte* 53, 287–307.
- Billamboz, A. 1998*: Die jungneolithischen Dendrodaten der Pfahlbausiedlungen Südwestdeutschlands als Zeitrahmen für die Einflüsse der Michelsberger Kultur in ihrem südlichen Randgebiet. In: J. Biel – H. Schlichtherle – M. Strobel – A. Zeeb (Hrsg.), *Die Michelsberger Kultur und ihre Randgebiete – Probleme der Entstehung, Chronologie und des Siedlungswesens*. Hemmenhofen 21.–23. 2. 1997. Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg 43. Stuttgart, 159–168.
- Billamboz, A. 2005*: 20 Jahre Dendroarchäologie in den Pfahlbausiedlungen Südwestdeutschlands – Bilanz und Perspektiven. In: P. Della Casa – M. Trachsel (eds.), *WES'04 – Wetland Economies and Societies. Proceedings of the International Conference in Zurich*, 10.–13. March 2004. *Collectio Archaeologica* 3. Zürich, 47–56.
- Billamboz, A. – Dieckmann, B. – Harwath, A. – Hoffstadt, J. 2006*: Die Entwicklung und die Geschichte des Dorfes Hornstaad-Hörnle IA. Zusammenfassung der Ergebnisse der Befundanalysen und dendroarchäologischen Untersuchungen der Grabungen von 1973 bis 1993. In: B. Dieckmann – A. Harwath – J. Hoffstadt (Hrsg.), *Siedlungsarchäologie im Alpenvorland* 9. Stuttgart, 415–418.
- Bouzek, J. – Koutecký, D. 2000*: The Lusatian culture in Northwest Bohemia. Most.
- Budinský, P. 1977*: Příspěvky k pravěku Podkrušnohoří ve sbírce teplického musea. Teplice.
- Buchvaldek, M. – Cvrková, M. – Budinský, P. 1987*: Katalog šňůrové keramiky v Čechách III. Ústecko a Teplicko, *Praehistorica* 13, 123–147.
- Cvrková, M. 1984*: Archeologická sbírka Okresního vlastivědného muzea v Ústí nad Labem. Teplice.
- Cvrková, M. – Waldhauser, J. 1975*: Sídliště lužické kultury lidu popelnicových polí u Neštěmic (okres Ústí nad Labem), *Výzkumy v Čechách* 1971, 227–260.
- Čejchanová, A. – Cajz, V. (eds.) 2009*: Geologické mapy Českého středohoří Josefa Emanuela Hibsche. Praha.
- Dobeš, M. – Metlička, M. 2014*: Raný eneolit v jihozápadních Čechách. *Archeologie západních Čech – Supplementum* 1. Plzeň.
- Dobeš, M. – Stránská, P. – Křivánek, R. – Limburský, P. 2016*: Časně eneolitické ohrazení ve Vliněvsi. Příspěvek k povaze kontaktu mezi jordanovskou a michelsberskou kulturou v Čechách, *Památky archeologické* 107, v tisku.
- Dreslerová, D. 2001*: Dynamic Changes in the central Bohemian Holocene alluvial landscape. In: T. Darvill – M. Gajda (eds.), *One Land, Many Landscapes. Papers from a session held at the European Association of Archaeologists. Fifth Annual Meeting in Bournemouth 1999*. *British Archaeological Reports International Series* 987. Oxford, 47–53.
- Dreslerová, D. 2008*: Dynamická historie údolí středního Labe v holocénu, *Živá archeologie. (Re)konstrukce a experiment v archeologii* 8, 1–4.
- Geschwinde, M. – Raetzel-Fabian, D. 2009*: EWBSL: eine Fallstudie zu den jungneolithischen Erdwerken am Nordrand der Mittelgebirge. *Rahden/Westf.*
- Gleser, R. 2012*: Zeitskalen, stilistische Tendenzen und Regionalität des 5. Jahrtausends in den Altsiedellandschaften zwischen Mosel und Morava. In: R. Gleser – V. Becker (Hrsg.), *Mitteleuropa im 5. Jahrtausend vor Christus. Beiträge zur Internationalen Konferenz in Münster 2010. Neolithikum und ältere Metallzeiten. Studien und Materialien* 1. Münster, 35–103.
- Gajda, M. – Dreslerová, D. – Foster, P. – Křivánek, R. – Kuna, M. – Vencl, S. – Zápotocký, M. 2002*: Velké pravěké ohrazení v Klech (okr. Mělník). Využití nedestruktivních metod výzkumu k poznání nového typu areálu, *Archeologické rozhledy* 54, 371–430.
- Hibsch, J. E. 1903*: Geologische Karte des Böhmisches Mittelgebirges. Blatt V (Grosspriesen). Nebst Erläuterungen. Wien.
- Hibsch, J. E. 1926*: Erläuterungen zur Geologischen Übersichtskarte des Böhmisches Mittelgebirges und der unmittelbar angrenzenden Gebiete. *Tetschen a. d. Elbe*.

- Höhn, B. 2002: Michelsberger Kultur in der Weterau. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 87. Bonn.
- Hralová, J. 1974: Nálezy z lužického pohřebiště u Neštěmic, Časopis Národního muzea – Historické muzeum 143, 23–41.
- Kakos, V. – Kulasová, J. 1995: Povodeň v březnu 1845 v povodí českého Labe. In: Povodňová ochrana na Labi. Sborník semináře k 150. výročí povodně na Labi 1845. Ústí nad Labem, 24–55.
- Kotýza, O. – Cvrk, F. – Pažourek, V. 1995: Historické povodně na dolním Labi a Vltavě. Děčín.
- Lüning, J. 1968: Die Michelsberger Kultur. Ihre Funde in zeitlicher und räumlicher Gliederung, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 48, 1–350.
- Mähling, W. 1944a: Die frühgermanische Landnahme im mitteldeutsch-sächsisch-nord-böhmischen Gebiet. Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften in Prag. Philosophisch-historische Klasse. 13. Heft. Prag.
- Mähling, W. 1944b: Die Bodenbacher Gruppe. Zur Frage der latènezeitlichen Elbgermanischen Landnahme in Nordböhmen. Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften in Prag. Philosophisch-historische Klasse. 15. Heft. Prag.
- Matuschik, I. 2010: Michelsberg am Bodensee. In: C. Lichter (Hrsg.), Jungsteinzeit im Umbruch. Die „Michelsberger Kultur“ in Mitteleuropa vor 6000 Jahren. Katalog zur Ausstellung im Badischen Landesmuseum Schloss Karlsruhe 20. 11. 2010 – 15. 5. 2011. Karlsruhe–Darmstadt, 116–120.
- Niederle, L. 1894: Bemerkungen zu einigen Charakteristiken der altslawischen Gräber, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 24, 194–209.
- Seidel, U. 2008: Michelsberger Erdwerke im Raum Heilbronn: Neckarsulm–Obereisesheim „Hetzenberg“ und Ilsfeld „Ebene“, Lkr. Heilbronn, Heilbronn-Klingenberg „Schlossberg“, Stadtkreis Heilbronn. Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg 81. Stuttgart.
- Schlichtherle, H. 1990: Siedlungsarchäologie im Alpenvorland I. Die Sondagen 1973–1978 in den Ufersiedlungen Hornstaad-Hörnle I. Befunde und Funde zum frühen Jungneolithikum am westlichen Bodensee. Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 36. Stuttgart.
- Schwarz, R. 2003: Pilotstudien. Zwölf Jahre Luftbildarchäologie in Sachsen-Anhalt. Leipzig 2003.
- Schwarz, R. 2005: Flugprospektion 2003 in Sachsen-Anhalt. Ergebnisbericht, Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte 89, 435–479.
- Simbriger, E. 1934: Die Vorgeschichte des Aussig-Karbitzer Bezirkes. Reichenberg.
- Sklenář, K. 1974: Objev pohřebiště lužické kultury u Neštěmic v roce 1845, Časopis Národního muzea – Historické muzeum 143, 1–22.
- Sklenář, K. 2000: Archeologie a pohanský věk. Příběhy z dětských let české archeologické vědy. Praha.
- Sklenář, K. 2011: Pravěk a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. Fontes Archaeologici Pragenses 36. Pragae.
- Spehr, R. 1999: Das Latènegräberfeld von Copitz bei Pirna, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 41, 97–144.
- Streit, C. 1938: Fundbericht 1937 aus Böhmen. Nestomitz, Sudeta 14, 48–49.
- Strobel, M. 2000: Alleshausen-Hartöschle – eine Siedlung der Schussenrieder Kultur im nördlichen Federseemoor (Kr. Biberach). Die Ausgrabungen 1984, 1992 und 1993. In: J. Köninger – H. Liese-Kleiber – K. Müller – H. Schlichtherle – M. Strobel – W. Torke (Hrsg.), Berichte zu Ufer- und Moorsiedlungen Südwestdeutschlands III. Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg 52. Stuttgart, 123–285.
- Torke, M. 2013: Siedeln am Strom: Risiko und Chance? Zu Urrelief, präurbaner Topographie und Hochwasserexposition Pirnas vor der Stadtwerdung, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 53/54, 359–410.
- Waldhauser, J. 1976: Sídliště podmokelské skupiny u Neštěmic (o. Ústí n. L.), Památky archeologické 67, 31–84.
- Walter, D. – Birkenbeil, S. – Schüler, T. – Seidel, M. – Prilloff, R.-J. 2007: Mittelneolithische Funde aus dem Einzugsgebiet der Goldenen Aue im südlichen Harzvorland. In: E. Speitel (Red.), Terra praehistorica. Festschrift für Klaus-Dieter Jäger zum 70. Geburtstag. Langenweißbach, 253–268.
- Zápotocký, M. 2002: Kly a otázka „českého Michelsbergu“, či „Michelsberg v Čechách“. In: M. Gojda – D. Dreslerová – P. Foster – R. Křivánek – M. Kuna – S. Vencl – M. Zápotocký, Velké pravěké ohrazení v Klech (okr. Mělník). Využití nedestruktivních metod výzkumu k poznání nového typu areálu, Archeologické rozhledy 54, 423–425.
- Zápotocký, M. – Černá, E. – Dobeš, M. 1989: Michelsberské nálezy ze severozápadních Čech, Památky archeologické 80, 30–58.
- Zeman, A. – Růžičková, E. – Adamová, M. 2009: Holocénní fluviální sedimenty Labe mezi Nymburkem a Ostrou. Exkurze České geologické společnosti 24. Praha.

Bemerkungen zum Fund eines Tulpenbechers der Michelsberger Kultur aus Neštětice, Bez. Ústí nad Labem

Der Beitrag beschäftigt sich ausführlich mit einem Michelsberger Tulpenbecher aus Neštětice, Bez. Ústí nad Labem. Dieser Fund war in der Literatur nur aus einer älteren Photographie bekannt (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989*, 45, 52, obr. 11:7), unlängst identifizierte man ihn jedoch im Sammlungsbestand des Nationalmuseums in Prag und deswegen wurde er zeichnerisch dokumentiert und anschließend auch ausführlich ausgewertet.

Der Becher zählt zu einer der drei archaischen Michelsberger Formen der Stufe II/III (nach *Lüning 1968*, 22–24, 294–296, 344, Beilage 5 und 7; *Höhn 2002*, 156–164, 170–171, Abb. 163), die bisher in Böhmen aufgefunden worden sind (siehe *Abb. 3* und *4*). Sein kultureller Kontext ist unbekannt, eventuelle Begleitfunde mit Ausnahme von Spaltindustrie wurden nicht erfasst (*Abb. 2* und *3*). Aufgrund der Situation in Vlněves (*Dobeš et al. 2016*) scheint am wahrscheinlichsten der Kontext der späten (Schussenrieder) Phase der Jordanów-Kultur zu sein. Seine typologische Position, absolute Chronologie der älteren Michelsberger Kultur (*Geschwinde – Raetzl-Fabian 2009*, 188; *Gleser 2012*, 68–73; *Matuschik 2010*), bzw. die Projektion von Dendrodaten der kulturell vergleichbaren Erscheinungen (Schussenrieder Kultur, Hornstaad-Hörnle Ia: *Billamboz 1998*; *Strobel 2000*, 212; *Billamboz 2005*; *Billamboz et al. 2006*) sprechen für seine vermutliche Datierung ins 40. Jahrhundert v. u. Z.

Die Fundstelle ist gegenwärtig völlig verwüstet durch neuzeitliche industrielle Eingriffe (ihr Aussehen nach Kartierung aus der Mitte des 19. Jahrhunderts siehe *Abb. 1*). Ursprünglich handelte es sich um eine Terrasseninsel im Elbetal. In der Elbespalte repräsentierte die Fundstelle einen der wenigen Orte, der in vielerlei Hinsicht zur Siedlung geeignet war. Es handelte sich um eine ziemlich ausgedehnte strategische Lage (ca. 600 × 200 m) an einer deutlichen Anhöhe über dem Wasserspiegel (heute 8–9 m, um das J. 4000 v. u. Z. vermutlich mehr: siehe *Dreslerová 2001*, 48–50, Fig. 6.2; *Torke 2013*, 381, Abb. 16–17), mit möglicher Ernährung sowohl aus der Elbe, als auch aus dem anliegenden Hinterland mit Lössböden (die ältesten Siedlungsspuren in Neštětice-Becken sind schon der neolithischen Bandkeramik zuzuweisen).

Der Tulpenbecher repräsentiert höchstwahrscheinlich die letzte Spur von einer vermutlich relativ ausgedehnten frühneolithischen Siedlung, die auf einer Terrassenanhöhe angelegt wurde. Das wechselartige Auftreten der anschließenden Erosions- und Sedimentationsprozesse könnte dann im Kontext ähnlicher Überschwemmungen, wie derjenigen im Jahre 1845, ihre ursprüngliche archäologisierte Gestalt völlig zerstört haben. In dieser Hinsicht muss man ebenfalls die Anwesenheit eines der typischen frühneolithischen Erdwerke in Betracht ziehen, die in Böhmen in verschiedenen Geländekonfigurationen und Größen in mehr als zehn Fällen erfasst wurden (Details und Liste siehe *Dobeš et al. 2016*).

Das Vorkommen von einem Tulpenbecher am böhmischen Unterlauf der Elbe deutet außerdem im Lichte der älteren sowie neueren mitteldeutschen Funde (das Erdwerk von Urbach im südlichen Harzvorland: *Walter et al. 2007*; die Funde aus einer Höhle in Rübeland: *Behrens 1969*; zahlreiche durch Luftbildprospektion identifizierte Erdwerke, potenziell ebenfalls von frühneolithischem Alter: *Schwarz 2003*; *Schwarz 2005*) auch einen alternativen Weg an, auf dem zu uns die mit der Michelsberger Kultur verbundenen Elemente geströmt haben könnten. Außer der Strecke entlang des Mains und der Eger (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989*, 53), beziehungsweise der südwestlichen Verbindungslinie aus der Fränkischen Alb über die Oberpfalz und das Pilsner Becken nach Mittelböhmen (*Dobeš – Metlička 2014*, 104–105) kann man auf diese Weise auch eine Kommunikationsverbindung mit der Michelsberger Ökumene in Sachsen-Anhalt, Niedersachsen und Thüringen in Betracht ziehen, in welcher die Elbe eine wesentliche Rolle spielen würde.

(Deutsch von Jana Kličová)

Abb. 1. Neštětice, Bez. Ústí nad Labem. Ausschnitt aus der zweiten (Franziseischen) Landesaufnahme, Blatt W-4-I (© 2te Military Survey, Austrian State Archive, © Laboratoř geoinformatiky UJEP), mit Eintragung der Lage des frühneolithischen Objektes Nr. 42 (Sternzeichen)

Abb. 2. Neštětice, Bez. Ústí nad Labem. Ausschnitt aus dem Katasterblatt der Ortschaft mit aufgezeichneter Lage der Ausgrabung des Nationalmuseums in den Jahren 1936–1937 (graue Schattierung) und Bezeichnung der Lage (Punkt) und des Aussehens (Ausschnitt links unten) des frühneolithischen Objektes Nr. 42

Abb. 3. Neštětice, Bez. Ústí nad Labem. Funde aus Obj. Nr. 42, ergraben von B. Svoboda im Jahre 1937. 1 Tulpenbecher, 2–3 Spaltindustrie

Abb. 4. Weitere archaische Tulpenbecher aus Böhmen. 1 Kly, Bez. Mělník; 2 Vlněves, Bez. Mělník